

тивості, як нейропсихічна лабільність, екстраверсія і психотизм. Вторинно можна виявити наявність таких рис особистості, як емоційно-вольова стабільність і віднесення темпераментів до класичних типів (холеричний, сангвінічний, флегматичний, меланхолічний). О. о. показує зв'язок між цими чотирма типами темпераментів і результатами факторно-аналітичного опису особистості. Час відповідей не обмежується, хоча не рекомендується затягувати процедуру опитування. Перед обстеженням випробуваному (підекспертному) видається стандартизований бланк для відповідей і зачитується інструкція.

Лит.: Словарь-справочник по психологической диагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов; отв. ред. С. Б. Крымский. К., 1989; Лучшие психологические тесты для профотбора и профориентации: описание и руководство к использованию / отв. ред. А. Ф. Кудряшов. Петрозаводск, 1992; Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія: академічний курс. К., 2004.

В. Ю. Шепітько.

ОПІЙ (лат. opium – опій) (таблиця І, список № 1) – сильнодіючий природний наркотичний анальгетик, що отримується з висушеного на сонці молочного соку, який добувається з недостиглих коробочок опійного маку (*papaver somniferum*). Ця речовина також відома під назвою опіум. Зустрічається у вигляді грудок, кульок, плиток, але найчастіше – у вигляді смолоподібної речовини коричневого кольору різних відтінків. Існує також у вигляді розчинів. О. слугує сировиною для виробництва лікарських препаратів групи опіатів: кодеїну, морфіну, і наркотику –

героїну. Жаргонні назви: «карахан», «опіюха», «сімпляк», «теряк», «хімканка», «гаян». Розрізняють також О. ацетильований (таблиця І, список № 1). Напівсинтетичний наркотичний засіб, що отримується з О. або екстракту макової соломи шляхом ацетилування і містить, крім наркотично активних алкалоїдів О. (морфін, кодеїн), їх ацетильні похідні (моноацетилморфін, діацетилморфін, ацетилкодеїн) або їх суміш. Рідина темно-коричневого, коричневого або жовтого кольору, що має характерний запах. Отриману в результаті речовину наркомани палять, або вводять внутрішньовенно (нерідко з додаванням ліків). Жаргонна назва – «султига». Див. *Наркотики*.

Лит.: Наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори / уклад.: В. Ю. Шепітько, А. М. Полях, Н. К. Макаренко, Г. П. Петюнін. Х., 2016.

*В. Ю. Шепітько, А. М. Полях,
Н. К. Макаренко.*

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОВЕДЕННЯ ТАКТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ

– впорядкована сукупність взаємоузгоджених і взаємопов'язаних дій їх учасників, спрямованих на створення належних умов з підготовки та ефективного проведення цих криміналістичних комплексів. В організації тактичної операції виокремлюють три стадії: 1) стадію підготовки (організації), яка включає низку етапів: а) побудови й вивчення розумової моделі ситуації, що склалася; б) визначення завдань діяльності; в) прийняття рішення про необхідність її проведення й розроблення програми; г) вжиття заходів із забезпечення програми операції у стадії її підготовки;

2) стадію реалізації тактичної операції (робочий етап); 3) заключну стадію. Осн. елементами О. п. т. о. є такі: а) забезпечення технічними, кадровими, нормативними й ін. ресурсами; б) забезпечення у процесі проведення тактичних операцій взаємодії між слідчим, працівниками оперативних підрозділів, спеціалістами і співробітниками контролюючих та ін. органів; в) планування проведення операцій з урахуванням специфіки тактичних завдань і слідчих ситуацій, послідовності, місця, часу й кола учасників. Таке уявлення щодо організаційної сутності тактичних операцій є логічним і обґрунтованим, оскільки лише за умов належного організаційного забезпечення вони набувають особливого значення для практики кримінального провадження, стають надбанням слідчих (прокурорів, оперативних працівників, суддів) у їх професійній діяльності. Забезпечення тактичних операцій технічними, кадровими, нормативними та ін. ресурсами розглядається в контексті криміналістичного забезпечення розслідування злочинів у цілому, до структури якого включаються такі види забезпечення, як: правове, організаційне, науково-методичне, науково-технічне, кадрове (криміналістична підготовка кадрів), навчально-методичне, техніко-криміналістичне, тактико-криміналістичне, методико-криміналістичне, експертно-криміналістичне, профілактико-криміналістичне, матеріально-технічне та ін. Нормативність як різновид забезпечення проведення тактичної операції охоплює: а) витребування й вивчення необхідних щодо умов проведення операції нормативних документів – інструкцій,

положень, наказів тощо; б) складання процесуальних актів, потрібних для провадження певних дій; в) отримання у встановлених законом випадках санкції прокурора або рішення суду на здійснення окремих дій чи заходів тощо. У свою чергу, інформаційне забезпечення проведення тактичних операцій – це сукупність законних, своєчасних, ефективних, цілеспрямованих і захищених процесів збирання, сприйняття, зберігання, переробки, передачі, надання, отримання й використання інформації у зручній для слідчого формі з метою вирішення завдань кримінального судочинства. Крім забезпечувальних заходів в О. п. т. о. вагомим значення набувають і питання взаємодії слідчих і оперативно-розшукових органів. Формування й реалізація тактичних операцій вимагають максимальної концентрації, акумулювання організаторських здібностей слідчого. Взаємодія слідчого з ін. особами та органами при проведенні тактичних операцій (на відміну від взаємодії при проведенні слідчих (розшукових) дій і тактичної комбінації) має певну специфіку, зумовлену насамперед особливостями розглядуваного комплексу. Специфіка взаємодії слідчого з ін. особами при проведенні тактичних операцій виявляється у: а) більш розширеному колі учасників операції; б) необхідності дотримання суворої послідовності або одночасності (синхронності) у проведенні слідчих (розшукових) дій та заходів у межах операції; в) узгодженості дій кожної ланки слідства, оперативно-розшукових підрозділів, експертних установ, а інколи й громадськості; г) відносно обмежених термінах здійснення тактичної операції.

Серед чинників, які впливають на організацію проведення тактичних операцій у сучасних умовах, суттєвого значення набуває відсутність належного матеріально-технічного та науково-методичного забезпечення. Найчастіше джерелами отримання знань щодо побудови і запровадження тактичних операцій для практичних працівників виступають: самостійне вивчення відповідної літератури, передової слідчої практики, матеріали семінарів, занять, конференцій, підвищення кваліфікації, консультації більш досвідчених колег. Найбільш оптимальною організаційно-процесуальною формою здійснення тактичних операцій слід вважати СОГ, керівник якої має необхідні організаторські та управлінські здібності, досвід роботи, професійні навички, вміння володіти обстановкою, здатність миттєво орієнтуватися в обстановці й приймати рішення в ситуації, що склалася, та ін.

О. п. т. о. є необхідною умовою для їх успішного практичного застосування. При цьому організація відіграє важливу роль у визначенні сутності й змісту тактичних операцій, виступає вагомим чинником економії часу розслідування (судового розгляду), підвищує можливості контролю виконання окремих дій і заходів, що входять до структури тактичних операцій, забезпечує ефективне використання людських ресурсів при взаємодії всіх чинників і поліпшує координаційну діяльність слідчого при проведенні цих організаційно-тактичних засобів.

Лит.: Дулов А. В. Тактические операции при расследовании преступлений. Минск, 1979; Шепітько В. Ю. Використання тактичних операцій у слідчій діяльності: тео-

ретико-прикладні проблеми. В кн.: Вибрані твори. Х., 2010; Комаров И. М. Криминалистические операции досудебного производства в системе методики расследования преступлений. М., 2012; Шевчук В. М. Тактичні операції у криміналістиці: теоретичні засади формування та практика реалізації. Х., 2013.

В. М. Шевчук.

ОРГАНІЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ – комплекс необхідних заходів на різних етапах розслідування, які забезпечують діяльність органів щодо розкриття, розслідування і запобігання злочинам. О. р. передбачає визначення і мобілізацію сил і засобів, створення належних (оптимальних) умов виконання діяльності, проведення слідчих (розшукових) дій і НСРД, ін. процесуальних дій, організаційно-технічних заходів. О. р. означає: своєчасне розроблення узгодженого плану заходів правоохоронних органів; належну взаємодію слідчого, прокурора, оперативних співробітників, спеціалістів; забезпечення кваліфікованого керівництва СГ або СОГ чи слідчою бригадою; проведення регулярних нарад СГ (СОГ); систематичний обмін інформацією та звітність про результати роботи слідчої (слідчо-оперативної) групи і кожного слідчого; забезпечення необхідних умов праці та нормування діяльності слідчого; своєчасне розроблення і виконання планів розслідування по кожному кримінальному провадженню. О. р. ґрунтується на положеннях наукової організації праці. У криміналістиці вирізняють такі рівні О. р.: вищий (забезпечення ефективності функціонування всіх компетентних органів держави); управ-

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2
В27

Редакційна колегія 20-го тому:

В. Ю. Шепітько (голова),
В. А. Журавель (заступник голови),
В. О. Коновалова, В. В. Тіщенко,
В. М. Шевчук, Б. В. Щур

В27 Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. — Харків : Право, 2016. — .

ISBN 978-966-937-048-8

Т. 20 : Криміналістика, судова експертиза, юридична психологія / редкол.: В. Ю. Шепітько (голова) та ін. ; Нац. акад. прав. наук України ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. — 2018. — 952 с. : іл.

ISBN 978-966-937-250-5

Видання є систематизованим зведенням про поняття, категорії, теорії та вчення криміналістики, судової експертизи та юридичної психології, їх окремі засоби, прийоми, методи та рекомендації. Розглядається теоретико-методологічне підґрунтя наукових концепцій та практика реалізації криміналістичних, психологічних та експертних методів, методик і технологій. Наводяться відомості про наукові та інші видання з криміналістики, судової експертизи та юридичної психології. Надаються довідкові дані про відомих українських та зарубіжних учених.

Розраховане на науковців, викладачів, аспірантів, студентів вищих навчальних закладів, співробітників органів кримінальної юстиції, судових експертів, судових психологів, а також усіх, хто цікавиться проблемами криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

УДК 340(477)(031)
ББК 67(4УКР)я2

ISBN 978-966-937-250-5 (т. 20)
ISBN 978-966-937-048-8

© Національна академія правових наук України, 2018
© Інститут держави і права імені В. М. Корецького
НАН України, 2018
© Національний юридичний університет імені Яро-
слава Мудрого, 2018
© Видавництво «Право», 2018